

УДК 378 : 796.141

ОСТАПЕНКО Анна Костянтинівна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри педагогіки вищої школи і освітнього
менеджменту,
Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького
e-mail: 17annyway@gmail.com

УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті проаналізовано здоров'язбережувальний аспект управління освітнім процесом у закладах вищої освіти. У зазначеному контексті представлено визначення управління закладом вищої освіти на засадах здоров'язбережувальних технологій. Окреслено основні функції здоров'язбережувальних технологій, форми їх впровадження. Доведено, що результативність освітнього процесу значною мірою визначається станом здоров'я його суб'єктів.

Ключові слова: освітній процес; технологія управління; здоров'язбереження; здоров'язбережувальні технології.

Постановка проблеми. Погіршення стану здоров'я населення викликає особливу стурбованість у медиків, педагогів, керівників різного рівня. Дослідники відзначають катастрофічне зниження рівня здоров'я студентів, що негативно впливає на якість освітніх результатів. Реалії сьогодення вимагають від майбутнього фахівця конкурентоспроможності, професійної та соціальної мобільності, здатності до неперервного саморозвитку і самовдосконалення. За таких обставин питання здоров'язбереження розглядають на державному рівні, визначаючи пріоритет «здоров'язбережувальної політики», особливу роль у якій покликані відіграти навчальні заклади країни.

Формування здорового способу життя студентів має особливе значення, оскільки виступає основою для збереження здоров'я і високої продуктивності майбутніх висококваліфікованих фахівців. Також випускники навчальних закладів визначають соціальні норми поведінки, організацію дозвілля. Отже, через студентів можна здійснювати вплив на сприйняття норм здорового способу життя всього суспільства. Збереження здоров'я підростаючого покоління можна реалізувати лише активно впроваджуючи у практику навчально-виховної роботи освітні здоров'язбережувальні технології. Тому соціально-суспільної ваги набувають питання управління закладами освіти на засадах здоров'язбереження.

Аналіз останніх публікацій засвідчує те, що шляхи застосування здоров'язбережувальних технологій у освітньому процесі досліджували Л. Бережна (гра як один із шляхів розвитку здоров'язбережувальної компетентності), Л. Ващенко (готовність учителя до використання здоров'язбережувальних технологій), Л. Власенко, І. Галушка (організація здоров'яспрямованої діяльності навчального закладу), В. Зайцев (аспекти формування оздоровчої культури студентів), О. Кураксін (підготовка педагогів до здоров'язбережувальної діяльності), О. Рихтер (формуванням культури здорового способу життя), О. Романова (інноваційні технології збереження здоров'я в освітніх закладах), Н. Смирнова (здоров'язбережувальна педагогіка), І. Шепенюк (впровадження в суспільну свідомість переваг здорового способу життя) та ін. Нині в Україні вивченню проблем управління навчальним закладом присвячені праці вчених Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Т. Єльнікова, О. Мармаза, Є. Павлютенков, В. Крижко, Т. Рожнова, Б. Ренькас, Є. Хриков. Однак розробка питань управління навчальним закладом на засадах здоров'язбереження знаходиться на початковій стадії.

Також аналіз наукових статей, присвячених застосуванню здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі, дає підстави констатувати низку суперечностей, зокрема між:

– соціально-суспільної потреби у вихованні здорового покоління та незначним ступенем усвідомлення майбутніми фахівцями значення та вагомості здоров'язбережувальних знань, умінь та навичок;

– низьким рівнем стану здоров'я майбутнього фахівця та необізнаністю викладачів навчальних закладів з технологіями здоров'язбереження й шляхами їх упровадження в навчально-виховний процес;

– необхідністю створення сучасної управлінської стратегії, спрямованої на виховання культурного, високоосвіченого, здорового, конкурентоздатного фахівця й відсутністю моделі формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх фахівців в управлінні освітнім процесом.

Отже, нині проблема управління навчально-виховним процесом у закладі вищої освіти на засадах здоров'язбережувальних технологій досліджена недостатньо і потребує додаткового вивчення.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування управління навчально-виховним процесом у закладах вищої освіти на засадах здоров'язбережувальних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сприятливий, послідовний, усебічний розвиток суспільства має становити спільні цілі виховання й освіти, мета яких різняться між собою лише в деталях – виховання слугує виробленню морального характеру індивіда, водночас як освіта спрямована на систематичний розумовий, культурно-естетичний та фізичний розвиток. На думку О. Соколюк, вимоги до професійних якостей викладача ВНЗ передбачають наявність творчого потенціалу, глибоке розуміння дидактичних процесів, постійну підтримку та вдосконалення професійного рівня, зазначає про необхідність формування в нього такої свідомості, що спонукає до продуктивної, творчої професійної діяльності, здатність ефективно будувати навчальний процес на основі педагогічних технологій, які мають бути здоров'язбережувальними [1, с. 77].

Залучення викладачем до навчально-виховного процесу засобів здоров'язбереження реалізується через такі напрями діяльності: організація освітнього процесу з урахуванням його психологічного та фізіологічного впливу на організм студента; використання комплексу оздоровчих заходів з метою покращення здоров'я викладачів; медичний, психологічний моніторинг стану фізичного й психічного здоров'я учасників навчально-виховного процесу.

Безперечно, успіх в управлінні навчальним закладом великою мірою залежить від його керівника, жодні статuti і програми неспроможні замінити особистості в справі виховання, навчання, управління. Керівник, здійснивши аналіз освітнього процесу, формулює цілі та завдання навчального закладу, устанавлює перспективні напрями, визначає, які технології (освітні, управлінські, педагогічні) будуть використовуватись у роботі закладу. Нині більшість керівників закладів освіти, на жаль, не мають наукового уявлення про застосування здоров'язбережувальних технологій в управлінській діяльності через відсутність відповідної професійної підготовки.

Під здоров'язбереженням розуміємо процес спрямованості зусиль усіх суб'єктів освітнього процесу на збереження та зміцнення фізичного, психічного здоров'я, забезпечення духовного й соціального благополуччя на основі усвідомлення індивіда особистої відповідальності за власне життя і здоров'я інших.

Загальновідомо, що технологія – це сукупність кваліфікованих навичок, оснащення, інструментів, відповідних технічних знань, необхідних для здійснення бажаних перетворень у матеріалі, інформації чи людях. Технологія управління – це прийоми, порядок, регламент виконання процесу управління [2, с. 126].

Науковець Л. Лаврова трактує поняття «здоров'язбережувальні технології» як такі, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці студентів у ВНЗ та ті, що розв'язують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних вимог), відповідності навчального та фізичного навантаження можливостям студента. Мета всіх здоров'язбережувальних освітніх технологій – сформувати у студентів необхідні знання, уміння та навички здорового способу життя, навчити їх використовувати такі знання в повсякденному житті [3, с. 92].

Застосування в освітньому процесі здоров'язбережувальних технологій удосконалюють навчально-виховний процес; забезпечують сприятливі умови для навчання (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання і виховання); створюють оптимальну організацію навчального процесу (відповідність до вікових, статевих, індивідуальних особливостей і гігієнічних норм); формують повноцінний і раціонально організований режим навчання; забезпечують розвиток системи інфраструктури університету для активного збереження, відновлення і зміцнення здоров'я студентської молоді; сприяють вихованню у студентів культури здоров'я (комплексу особистісних рис, спрямованих на збереження і зміцнення здоров'я, посилення мотивації щодо ведення здорового способу життя, підвищення відповідальності за особисте здоров'я та здоров'я родини).

Управління навчально-виховним процесом засобами здоров'язбереження має поєднувати такі форми й види роботи:

- корекцію порушень соматичного здоров'я з використанням комплексу оздоровчих та медичних заходів без відриву від навчального процесу;
- розробку перспективних освітніх програм і збільшення обсягу оздоровчих заходів щодо охорони здоров'я студентів (проведення науково-практичних конференцій, семінарів, «круглих столів», тематика яких пов'язана із здоров'язбереженням, спортивно-масових, туристичних заходів; днів здоров'я у навчальному закладі; створення спортивних гуртків для студентів; відкриття тренувальних залів; додаткове навчання викладачів закладів вищої освіти щодо використання новітніх педагогічних, здоров'язбережувальних технологій у практичній діяльності, які спрямовані на їх особистий розвиток та створення педагогічної системи з використанням системного підходу);
- контроль за виконанням санітарно-гігієнічних норм організації навчально-виховного процесу (озеленення приміщень, контроль за штучним освітленням, контроль за чистотою навчальних кабінетів);
- піклування та контроль за якістю харчування студентів;
- створення здорового мікроклімату для розвитку вільної особистості, здатної адаптуватися й самостверджуватися в умовах нового суспільства;
- установа зв'язків з громадськими, оздоровчими, фізкультурними та спортивними організаціями;
- нормування навчального навантаження та профілактика перевтоми студентів;
- медико-психолого-педагогічний моніторинг стану здоров'я, фізичного і психічного розвитку студентів;
- розробку та реалізацію навчальних програм із формування у студентів навичок ведення здорового способу життя та профілактики шкідливих звичок;
- створення необхідних умов для особистісної самореалізації студентів, колективної студентської самоорганізації;
- установа стосунків взаємної довіри і співробітництва студентів і викладачів;
- діяльність служби психологічної допомоги викладачам та студентам у подоланні стресів, стану тривоги;
- створення ідеалу здорової молодої людини і формування моди на здоров'я за допомогою засобів масової комунікації (газети, радіо, Інтернет, соціальна реклама);
- розробку навчально-методичних посібників, брошур із зміцнення здоров'я, здорового способу життя, профілактики соціально небезпечних захворювань;
- проведення моніторингу здоров'я для одержання оперативних даних про психічний і фізичний стан студентської молоді, її інтелектуальний потенціал і духовні орієнтації тощо.

Для використання педагогами здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі варто дотримуватися таких принципів їх упровадження:

- усвідомлення можливостей здоров'язбережувальних технологій викладачами і керівниками освітніх установ для якісних змін у підготовці майбутніх фахівців, оптимізації

діяльності всіх суб'єктів навчального процесу, тому що в протилежному випадку впровадження або неможливе, або переходить у процес технократизації;

– підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу на основі впровадження здоров'язбережувальних технологій повинно мати проблемно-діяльнісний характер, тому що інформаційний спосіб передачі знань, характерний для традиційної методики підготовки фахівців, є неефективним, він вступає в суперечність з положенням освітніх технологій про адекватність діяльності із засвоєними знаннями;

– упровадження освітніх технологій буде ефективним, якщо підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу здійснюватиметься через навчання психофізіологічним основам здоров'язбережувальних технологій;

– мета навчання повинна бути зміщена із засвоєння інформації про здоров'язбережувальні технології на формування потреби в збереженні здоров'я, розвиток саногенного мислення [4, с. 30].

Ефективність управлінської діяльності в закладах освіти на засадах здоров'язбережувальних технологій можна вважати успішною, якщо повною мірою в єдиній системі реалізуються усі здоров'язбережувальні технології. Вони є складником і характерною особливістю всієї освітньої системи, тому питання, що належать до компетенції навчального закладу: характер навчання і виховання, рівень педагогічної культури викладачів, зміст освітніх програм, умови проведення навчального процесу мають безпосереднє відношення до проблеми здоров'я студентів [5, с 35]. Управління закладом освіти на засадах здоров'язберігаючих технологій розглядається нами як таке, що сприяє створенню безпечних умов для перебування, навчання та праці у навчальному закладі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, відповідальність за здоров'язбережувальну діяльність покладається на освітню систему, яка має значний потенціал для виховання здорового молодого покоління. Професійна підготовка освітян до використання здоров'язбережувальних технологій має бути спрямована на опанування основних напрямів здоров'язбереження з урахуванням отриманої спеціальності, вікових та психофізіологічних особливостей студентів, суспільних потреб тощо. Вагомим ресурсом сучасного освітнього процесу в країні може стати викладач, керівник навчального закладу, який володіє теоретичними й практичними навичками використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності. Від того, яким чином організоване управління педагогічним середовищем, залежить психічний та духовний світ студентів, їхнє бажання самовдосконалюватися та вести здоровий спосіб життя.

Список бібліографічних посилань

1. Соколюк О. В. Формування здоров'язберігаючої компетентності викладачів вищих навчальних закладів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*, 2016. №2. С. 76–81.
2. Ковалюк О. Педагогічні та організаційні умови управління навчальним закладом на засадах здоров'язберігаючих технологій. *Витоки педагогічної майстерності*, 2015. Вип. 15. С. 125–128.
3. Лаврова Л. В. Здоров'я через освіту як один із пріоритетних напрямків розвитку освіти. *Освіта і здоров'я: формування здоров'я дітей, підлітків та молоді в умовах навчального закладу: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., 25–26 березня, 2010 рік*. Суми: СОІППО, 2010. С.91–94.
4. Палічук Ю. І., Кречун І. В. Методика реалізації технології і педагогічних умов здоров'язбереження економіста. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, 2014. №1. С. 29–31.
5. Волобуєва Т. Здоров'язбережувальна технологія як система заходів з охорони та зміцнення здоров'я учнів. *Рідна школа*, 2012. №7. С. 35–38.

References

1. Sokolyuk, O. (2016). Formation of teachers' health-saving competence in higher education by means of information and communication technologies. *Scientific notes. Series: Pedagogy*, 2, 76–81. (in Ukr).
2. Kovalyuk, O. (2015). Pedagogical and organizational conditions of educational management on the basis of health-saving technologies. *Origins of pedagogical skill*, 15, 125–128. (in Ukr).
3. Lavrova, L. (2010) Health through education as one of the priority directions of education development. *Education and health: formation of health of children, adolescents and young people in the conditions of an educational institution: materials III science-practice conf.*, March 25–26, 2010. Sumy: SOIPPO, 91–94. (in Ukr).

4. Palichuk, Yu., Krechun, I. (2014). Methods of implementation technology and pedagogical health savings economist. *Physical education, sports and health culture in modern society*, 1, 29–31. (in Ukr).
5. Volobueva, T. (2012). Health-saving technology as a system of measures for the protection and strengthening of students' health. *Native school*, 7, 35–38. (in Ukr).

OSTAPENKO Anna,

Ph.D in Pedagogy, Senior Lecturer of Higher School Pedagogy and Educational Management Department, Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy

e-mail: 17annyway@gmail.com

MANAGEMENT OF EDUCATIONAL PROCESS AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS ON THE BASIS OF HEALTH-SAVING TECHNOLOGIES

Abstract. *Introduction. Researchers note a catastrophic decline in the health of students, which adversely affects the quality of educational outcomes. The formation of a healthy lifestyle of students is of particular importance, as it serves as the basis for maintaining the health and high productivity of future highly skilled specialists. The health of the students can be saving only by actively introducing into the practice of educational health-saving technologies.*

Purpose. The purpose of the article is to provide theoretical substantiation of the educational process management in higher education on the basis of health-saving technologies. Today the problem of educational process management in higher education on the basis of health-saving technologies is insufficient and needs additional study.

Results. The responsibility for healthcare-saving activity relies on an educational system that has significant potential for the upbringing of a healthy young generation. The professional training of educators in the use of health-saving technologies should be aimed at mastering the main areas of healthcare, taking into account the specialty, age and psychophysiological features of students, social needs, etc.

Originality. Management of the educational institution on the basis of health-saving technologies is considered by us as conducive to creating safe conditions for staying, studying and working in an educational institution.

Conclusion. Application in the educational process of health-saving technologies improve the educational process, provide favorable conditions for studying, create the optimal organization of the educational process, form a fully-fledged and rationally organized training regime, provide the development of the University's infrastructure infrastructure for the active preservation, rehabilitation and health promotion of student youth; contribute to the education of students in the health culture.

Keywords: *educational process; management technologies; health saving; health technologies.*

*Одержано редакцією 01.12.2017
Прийнято до публікації 08.12.2017*